

Utolsó ima

Jézus szerencsésen megszületett, de a Sierrák nem akarnak megbékélni, ontják a dermesztő, facsikorgató, metsző szelet hétszámra. A spanyolok a brazérok fölött kuporognak, hogy kékre dagad a lábuk az izzó szén fölött, és számba se veszik a haragos világot. A megfagyott csillagok alatt egy éjszaka utolsó békés álmomat alszom, de hirtelen fel kell pattanom az ágyból, mert még néhány pillanat és megfulladok. Rettentő kínlódással kapkodok utána, de nincs, nincs elég levegő, mintha Isten nem teremtett volna eleget, vagy az éjszaka ellopták volna. Olyan vagyok, mint a félig akasztott háborús bűnös, aki nem tud teljesen megfulladni. Kietlen, szörnyűséges állapot.

És azóta sincs elég levegő a világon számomra.

Így kezdődött és így indult meg a küzdelem köztem és a fenyegető halál közt, mely immár nyolcadik hónapja folyik, de a fojtogató kegyetlen kezét még nem sikerült letépnem teljesen magamról.

Az ember azonban férfiasan nem hagyja magát. Minden módszert megpróbálok. A kicsapott ablak előtt földig hajladozom, mint egy örült dervis, ecetet szagolok, a szívet dörzsölöm, kiült szemgolyóim belevilágítanak az éjszakába, egész lényem segélysikoltás, de néma és kemény vagyok, hogy meg ne ijesszem jobban ezt a szerencsétlen Asszonyt, aki itt tehetetlenkedik körülöttem.

— Bronchitisz! — mondom intelligensen. — Majd elmúlik.

Hát nem múlt el.

A másnap rám uszított fiatal orvos — szép nevet szerzett, kitűnő fiatalorvos, ki fiam lehetne — nem mond semmit, csak elsötétedik az arca, többször is beleszuszog a bajszába, szemmel láthatólag aggódik, és mivel sajnálom, életből nem kérdezem meg tőle, hogy hogy vagyok.

Az Asszonyt azonban ráncba szedem. Rátámadok szegénykére, hogy mert most hívni. Mit gondol, hogy a napi egy dollárt alig meghaladó keresetből doktorra is futja? Elfeledi, hogy immár kilencedik éve menekülünk, és a betegség fényűzését nem engedhetjük meg magunknak? Fel akarja teljesen borítani a gazdasági egyensúlyunkat? Itt nem lehet a rajtunk lévő ruhát eladni, mint Németországban, ahol mindent megvettek annak idején. Többet ilyen kilengés elő ne forduljon, és azt a receptet dobja a fenébe! Meg tudok én anélkül is halni, ha muszáj.

Első menet 1:0 a halál javára.

Az öreg kaszás azonban alaposan felrántott az ágyból. Kiderült, hogy hosszú hónapokig búcsút kellett mondanom mindenféle fekvésnek. Ezerszer próbáltam, ezerszer nem sikerült semmiféle formában. Bizonyos, hogy megfulladtam volna.

Kegyetlen, nyomorult, de eredeti ötlet: beteg, aki nem feketik. Tájékozatlan felebarátaim nem is sejtik, hogy milyen jó feküdni, aludni. Feküdni, aludni!...

Széken ülve méregetem, hogy milyen hosszúak ezek a téli éjszakák. Még csak a fák szenvedhetnek így, amelyeket szintén nem hagy a szél és vihar aludni, pihenni. Nézem furcsa küzdelmüket az ablakon át, és a nyugtalanul torlódó ég rejtjelmeit öltöztetem fantasztikus gondolatokba.

Ha mégis meglep az álom pár órára a széken, utána ujjongva költöm fel az Asszonyt, hogy elmondjam a jó hírt. Más nincs, aki meghallgassa. Esett, kimerült, erőinek a végére jutott. Rádöbbenek, hogy ő hamarabb végez, mint én, ha így tart. Kiparancsolom, és más szobába költöztetem. Legyen valaki köztünk, aki majd haza mehet szép Magyarországba, számba veheti a gyermekeket, és megismerheti az unokákat, aki megéri ezvilági gazságok végét, és annyi szörnyűség után letörülheti a port és ártatlanul kiontott sok vért lábairól, mert én... én... már...

Így aztán ketten maradunk ellenfelemmel. Így aztán az utolsó jajszómat se hallja meg senki, ha rákerül a sor. Arra nem gondoltam, hogy az Asszony ajtóm előtt hallgatózik és minden idegszálával feszülten figyel, gyötrődik, hogy mi lehet velem, míg erői futják.

Mindig undorodtam ettől a szellemtelen, ócska mondástól: „Lesz ez még rosszabbul is.” Rajtam azonban beteljesedett. A szép korszaknak, az álomlopásnak a széken, vége szakadt. Már a széken is fulladtam. Nem maradt más hátra, mint állva aludni, a falnak dőlve, vagy összerogyva, és így ragasztani össze a múltó öntudatlanság perceit pihenéssé, túlfeszített akaraterővel. Ma se tudom, hogy ez a korszak hogyan múlt el és hogyan volt lehetséges.

Természetes, hogy újabb baj szakadt rám. A tönkretett idegrendszer elkezdett háborogni. Mivel enni se tudtam, csak madárfalatokat, a csontbőrre sorvadott idegszálai zengtek, muzsikáltak, agyamban szédült fantazmagóriák támadtak és megtörtént, hogy ilyen állapotban ajtót, ablakot kicsapkodva, kiontottam a viharos, hideg éjszakába, a kertbe, mialatt feleségem ijedten rejtőzött el. Egész idő alatt fantomok, különös alakok táncoltak körül, borzasztó cérnahanagon dalokat cincogtak, fények rémlettek rajtuk, de aztán angyalok jöttek az égből. Igen, angyalok, szépek, szárnyasak, melegek és borzasztó tiszták, túlvilágiak, és elűzték a víziókat. Mintha hirtelen gyönyörű festményé változott volna körülöttem minden. Végül minden kialudt, és én döbbenet tértem magamhoz:

— Istenem, mi történt velem?

Újra felvászorgok a lakásba, hogy luminált vegyek be. Megelőző nap vásároltuk, de luminál még sincs. Hiába is keresem. Tudom, hogy az Asszony megsemmisítette és — igaza volt.

Ezután jobban fogok vigyázni az idegeimre.

— Hát ez meg mi? Miért dagadnak a lábaim?

Az Asszony gyanús sietséggel és készséggel világosít fel:

— Azon nincs mit csodálkozni! Hetekig nem feküdni, mindig talpon lenni, nem pihenni, persze, hogy megdagadnak a lábak. Emlékszik, hogy a meneküléskor, a tíznapos vonatutazásnál...

Hagyom. Higyje, hogy ezért dagadnak a lábaim. Az orvos is vállat vont: „Edema.” Higyje ő is, hogy „edema”.

JÖJJÖN HÁT A TUDOMÁNY

Harmincnégy évi házasság után megismerni az Asszony minden moccanását, a gondolatait is olvasni lehet. Szokásos fuldoklásaim közt is látom, hogy valami fontos közlendője van. Kerüli, amíg csak lehet, de végül is előszedi ünneplő ruhámat, friss fehérneműt és „ha agyon is üt, nem bánom”, de most sietve öltözzék át, mert egy óra múlva itt lesz Marosy, a követ, kocsijával és beviszi Madridba, hol szakorvosok mindenre kiterjedő vizsgálatnak vetik alá. Ő már mindent előkészített, és maga nekem ne jöjjön újra azzal, hogy nincs rá pénzünk, mert ha koldulnunk kellene is azt a pénzt...

— Mikor beszélt maga Marosyval?

— Telefonon. Kétszer is. Nem tudott semmiről semmit. Még rosszul is esett, hogy korábban nem értesítettük. Derék, jó ember ő.

Úgy van. Derék, jó ember, aki aggódó szeretettel jött, mint egy testvér. Segítőkészséggel. Annyi rossz ember után, kik a világ sorsát intézik, és annyi sok gyűlölet után, ami az emberek közt eluralkodott, jólesik ezt a gesztust is látni. Köszönöm neked, Feri!

— Először dr. Calendréhez megyünk. Világviszonylatban is kitűnő szív-specialista. Tizenegyor vár.

Alapos munkát végez. A szívvel bizony baj van. Hm, egy kis baj van. Viszont kiderül, hogy a vizitért nem fogad el honoráriumot, mert egy általa becsült ország, Magyarország egyik írójáról van szó. Ilyen gesztus után el is feledem, hogy a szívvel — hm — egy kis baj van, csak Magyarországgal ne legyen baj.

Dr. Alix, a kitűnő tudós specialista, akihez küldött, vizsgálat közben felkiált: „Somos tocayos!” (Druszák vagyunk!) és holnap van a névnapunk. Természetes, hogy egymás nyakába borulunk. Ő viszont valami röntgen-intézetbe továbbít, ahol tuatszám csinálják a különböző felvételeket. Aggódva tűröm és arra gondolok, hogy milliomosoknak való ez a luxus, nem menekültek.

Mindegy. A fő az, hogy kiderült: bizony, a tüdővel is baj van. Nagy árnyék sötétedik rajta, mintha a halál térképe volna. A vérkeringés is elégtelen, zavarok mutatkoznak, és mindez összeadva okozza a „fatigát”, ami ennek a fuldokló állapotnak a spanyol neve. A kisebb bajokat nem is érdemes emlegetni.

A baj csak az, hogy az orvosok is nagyon biztatgatnak, vigasztalnak, és valóssággal dédelgetnek. Tudom, hogy a felét sem mondták meg az igazságnak.

A „BUENO” ÉS EGYEBEK

Tudni kell, hogy a spanyoloknál minden találkozás és beszélgetés végén ezzel a szóval fejezik be a társalgást: „bueno” (jól van). Ez a doxológiaijuk. Valószínűleg a Teremtő is ezt mondta, legalábbis erre mutat a Szentírásnak az az ismétlődő megjegyzése a teremtéssel kapcsolatban: „És látá Isten, hogy jó.” Azt is kifejezi, hogy semmi se történik Isten tudta és akarata nélkül, tehát minden „bueno”. Viszont érdekes, szokatlan és különös összefüggések kerekednek ki ebből a „bueno”-ból.

Alig érkezünk haza, értem aggódó spanyol barátaink és ismerőseink sorra látogatnak, és igazán meleg lélekkel érdeklődnek:

— Que tal? Que tal. Don José? (Hogy van?)

Mivel a Nyíró kimondhatatlan, mindenkinek „Don José” vagyok.

— Bizony nagy baj van. A szív, a tüdő, a súlyos inflammáció, a vérkeringés elégtelensége...

— Bueno!...

Meghökkenek és pillanatra elnémulok. Hogy lehet mindezt buenónak, jónak mondani? Lenyelem a megdöbbenésemet és folytatom:

— Ezek mindegyike halálos is lehet.

— Muy bueno! (Nagyon jó!)

Ha most a saját halálomat jelenteném be, bizonyára a tetőfokra háгна a lelkesedésük. Fanyarul elhúzom a számat, és megtartom magamnak a gondolataimat.

Pedig nincs igazam, mert mindez náluk a szeretetnek, aggodalomnak és együttérzésnek a kifejezése, mint amikor a szemembe mondják, ha kijelentem, hogy most aztán igazán rosszul érzem magam: „Nem. Ön jól van. Jól érzi magát.” Mindenképpen belém akarják erőszakolni, hogy így higgyem én is, mert ez a lélektani hatás csak javamra lehet. A lelkük segít a lelkemnek küzdeni.

Úton-útfélen ismeretlenek, idegenek is megállítják „Donna Helenát”, ablakok nyílnak ki, hogy megkérdezzék: „Que tal, Don José?”

Jólesik. Az embernek könny gyűl a szemébe. Ezzel is az idegenséget, hazátlanságot, bujdosást és hányattatást, életünk külön tragédiáját igyekeznek feledtetni ez a dalos, jókedvű, melegszívű nép. Nem lehet azt elfeledni, hogy az utcaseprő abbahagyja a munkát, ha arra megyek, hogy kíméljen a portól, a koldusunk azt mondja, hogy most nem fogad el semmit, mert csak azért jött, hogy megkérdezze, hogy vagyok és „Vive Franco, arriba Espana!” elmegy, miután szép prédikációt tartott a pacienciáról és a Senorról, aki felettünk lakozik.

Egyelőre Heinrich Antinak újságolgom ezeket az örömeimet, aki nem nézve időjárást, s hogy maga is az asztmától alig bír mozogni, rendületlen látogat, vigasztal a rohamoktól lihegve, véreres arccal kapkodva a levegő után. Aztán ők is elköltöznek a fővárosba és mi, két szál magyar, újra magunkra maradunk.

Közben beáll a nagyhét, Jézus meghalt és fel is támad harmadnapra, a komor, de festői körmenetek megszűnnek az utcákon, az élet felveszi rendes ruháját, én pedig érzem, hogy már nem sok van hátra.

Meg se lepődöm, mikor feleségem egy szomorú délután hiába titkolt félelemmel és megrendüléssel azt mondja:

— Holnap meglátogatja egy franciskánus páter... Meg kellene gyónnia és áldoznia...

Szelíden ránézek, átfürkészem a szemeimmel, és lecsuklik a fejem, mert tudom, hogy mi van az egyszerű mondat mögött. Olyan cselekedet ez, amire csak ilyen kivételesen nagy lélek képes.

— Igaza van! — lihegem. — Köszönöm. Meg kellene gyónnom és áldoznom...

Tudok mindent és többé nem tervezetek, fantáziálok, hogy itt a szép tavasz és majd a nyár, a napfény meghozza az egészséget...

Már az ezüsttel átszőtt fejű Seniorita Dinának se tudok örvendezni, az injekciós kisasszonynak, ki valóban a betegek született vigasztalója, szava, lelke sugárzik a kedvességtől, s nem bírja elnyomni a könnyét, ha rosszabbul vagyok. Jubilálnunk kellene, mert ha jól számoltam, holnap adja a kétszázadik injekciót.

ÉS A MAGYAROK?

Nem, nem, itt nem tudok meghalni. Akárhogy szeretem, akárhogy becsülöm, idegen ez a föld nekem. Minden föld idegen. Ha már azonban nem lehet kitérni a nagy törvény elől, igyekszem átvarázsolni. Hallatlanul megkényszerített képzelettel idehozom magamat, a szülőföldet, a Hargitát, Rika rengetegét, Küküllőt,

Csicsert, Budvárt, a pisztrángos patakokat, a virágos réteket, ellopom a бүkkösöket, fehérén villámló nyírjeseket, az elvesztett csodás magyar világot, és gyönyörű képek vonulnak el szemeim előtt. Így talán könnyebb lesz.

Még hátra van azonban a legnehezebbje.

— Üljön ide, szembe velem! — mondom az Asszonynak. — Igen. Erről is beszélni kell... Mi lesz magával, ha én, én... nos igen... ha meghalok?

Olyan szembeszököén küszöbön áll ez a lehetőség, hogy ostobaság volna kétségbe vonni. Szébb és igazabb így, őszintén elismerni, ha leírhatatlanná válik is tőle az Asszony arca.

— ... Mi lesz, ha egyedül marad, támasz nélkül, árván és hazátlanul a nagyvilágban, kilátástalanul, a megsokasodott évekkkel a vállain, maga is talán az utolsó felvonás előtt. Gyermekei védelmébe nem menekülhet, senki rokon nincs, kire támaszkodhatnék, itt munkalehetősége nincs, csak infinitivusokban nyögi a spanyol nyelvet, pénzünk nincs, máról holnapra élünk, a magyarokra nem számíthat. Huszonnégy óra alatt elfeledik azt is, hogy a világon van...

— Majd a Jóisten!

— Szép, szép, de valami megnyugtató megoldás sem ártana, az pedig nincs, sehol nincs... Menjen, menjen innen, távozzék, hogy legalább ne kelljen látanom! Nem így gondoltam, mikor átléptük a határt...

A magyarok! Az egymást pusztító, pártoskodó, gyűlölködő, szanaszét szakadt, szerencsétlen magyarok, ez a fájdalmasan tragikus sorsú nép, az elvesztett haza kísértetei. Lehet rájuk számítani? A spanyol szeretet és kedvesség, együttérzés fényében, még fájdalmasabb rájuk gondolni. Itt vívodom egyedül, elhagyottan a kopár hegyek tövében, de eddig még jó szót is alig hajítottak felém.

Arra keserűségemben nem is gondolok, hogy elfogult, igaztalan, túlzás a vád, hiszen jóformán nem is tudják, hogy ebben a magam kis Rodostójában mi történik velem. Magam húzódtam vissza ebbe a bölénytemetőbe, a holdtájakra emlékeztető sziklák közé.

Aztán ne hálátlankodjunk. Lám Erzsébet, Szántayné is, ki kitűnő orvos, maga is betegen sietett a segítségemre. Nagyobb és melegebb élmény nem is lehet számomra, mint amikor befutott Jani, Vaszary János barátom Barcelonából, ahol éppen játszott a társulat. Jani, aki csak egy van a világon, aki kezdet óta oldalamon állott, otthonát osztotta meg velem, testvérnél is jobb, aki ember, milyen talán nincs még egy...

— Ölj meg, de fogadd el!... Tudom, hogy mit jelent számodra ez a tény, de légy alázatos. Kötelességed élni ezzel a lehetőséggel.

De hagyjuk! Nem szereti, ha jóságos arcának erről a feléről is letépem a leplet.

Meglátogattak többen is a kolóniából. Csak Muráti dr. barátom maradt távol. Rosszul is esett. Később derült ki, hogy munkát vállalt az érdekemben. Maga is afféle aranyam-ezüstöm-nincs dipi, és így fordította javamra a pihenés idejét. Ilyen gesztus se sok hányódik a világban.

Aztán a nagy székely barát, az egykori csíki gvardián, a somlyói csodatevő Szűz Mária, a kisebbségi üldözés miatt idegenbe szakadt harcos, Takács Gábor páter, és Eszterhás István szerkesztő barátom, megfűjták a Vasárnapban a havasi kürtöt: Halljad magyar, halljad!

És a magyarok meghallották. Elsőnek Paláncz Lipót indított Kanadából. Az egykori udvarhelyi játszótárs és diaktárs. Fél század kódéből merült fel újra, és hozta ezt a letűnt, gyönyörű világot. New Yorkban az asszonyok mozdultak meg Bodán Margittal, az Irodalmi Kör elnökével az élen. Kosztik Jóska a bécsi Pazmaneum feledhetetlen világát és emlékeit újította fel, hol együtt vitézked-

tünk a kék reverendában a hochcylinder alatt. Negyven év múlva is emlékezett, hogy milyen nótákat hegedültem a pipázóban. Én már azóta azt is elfeledtem, hogy valaha hegedülni tudtam. Felsorakoztak a csendőrök is, testületek és baráti körök. Hozták az utolsó radinát. Előkerült az édesapám keresztleánya is, ki negyven éve él már Amerikában, de ma se feledte el az imát és a betűt, amit tőle tanult a zombori iskolában. Kedvesen kérdezi, hogy azonos vagyok-e az apám fiával.

Csodálatos, meleg, nagy élmények jöttek hozzám az Isten szíven keresztül vágott lélek útjain. Nem lehet és nem is szabad mind felsorolni. Aranyhíd készült, a sírom mélyéig érő, hogy újra felkapaszkodjam. Soha nem hallott és nem ismert magyarok jöttek, régi és új amerikasok, egy-két dolláros névtelenek. Van olyan is köztük, kinek mind a tíz ujját elvitte a gép, de az ujjtalan kézzel keresett nehéz kenyeréből mégis részeltetett, és nekem nem maradt más hátra, mint meghatva rebegni: „Uram, nem vagyok méltó!...”

Istenem, mégis milyen fenséges és szép dolog magyarnak lenni és népem igaz lelkének revelációjában részesülni, megismerni a nagy titkot, ami ezt a nemzetet több mint ezer éve fenntartja, és látni, hogy minden egyéb külsőség, pártoskodás, politika, gyűlölködés, hiábavalóságok, vihartajtékok, melyek el-ülnek majd és ismét feltámad a békességes, szép magyar élet a Kárpátok koszorúja alatt.

A hír áttöri a Vasfüggönyt is, és megérkeznek a gyermekek aggodalomtól reszkető levelei is. Csak annyit róluk, hogy ezekért a levelekért érdemes meghalni is.

Ezt azonban addig nem tehetem meg, míg az idegenbe szakadt magyar véreimnek meg nem köszönöm, amit értem cselekedtek, amit önmagukból nyújtottak. Szótétetlen nem lehet azt hagyni. Azért ide figyelmezz Uram, Jóisten!

Tégy velem, amit jónak látsz, de áldd meg ezeket a magyarokat és minden magyarokat, fizess meg nekik bőségesen, mindig rajtuk és sorsukon legyen a szemed, vezesd vissza újra szép Magyarországra, az örömnök és békességnek elvesztett világába és mondd meg a búzának, hogy kétszeresre nőjön a számukra, tanítsd meg a madarat nekik dalolni, töröld el a pusztulás, szenvedés és halál ítéletét a homlokukról, ne engedj egyet is elveszni közülük, aranyként csengjen a drága anyanyelv ajkukon, virágozzanak ki a nagy magyar erények és erők fáí, szűnjön meg minden igazságtalanság, és áldás fakadjon számukra minden elejtett vércseppből és verejtekéből. Értük legyen minden gyötrődésem, és elviselni négy embernek is sok szenvedésem, amint a doktor mondta, ha testemet nem is, de legalább lelkemet vidd haza a házsongárdi vagy udvarhelyi temetőbe, vagy terítsd le az áldott földön, hogy attól is nőjön a fűvük, szebbüljön a virág...

Én azt se tudom jóformán, Uram, hogy mit kérjek, hogyan köszönjem meg mindazt, amiben részeltettek, de a sok jósnak és szépségnek édes terhétől alázatosan meggörnyed fatigás, hasig dagadt, félig megfojtott, rozoga, szerencsétlen testem, és arra kérlek, hogy csináld azt és úgy, ahogy Te jónak látod. Uram, ki ennek a világ minden tájáról elindult magyar körmenetnek az élén állasz...